

PIET

‘Ik onzichtbaar? Niet na dit interview!’

DE KLERK

Ambassadeur mensenrechten Piet de Klerk blaast wel degelijk een partijtje mee, vindt hij. Vooral in de betrekkingen met China, dat hij ondanks dialoogmoetheid en cynisme tot kleine stapjes vooruit probeert te bewegen. Maar Chinezen bijten steeds vaker terug.

‘Heropvoeding door dwangarbeid en soortgelijke methoden overschrijden gewettigde maatregelen voor reclassering vérré. Het systeem is bedoeld om de wil te breken van gevangenen en hun persoonlijkheid te wijzigen.’ Met deze conclusie kwam VN-rapporteur martelen Manfred Nowak eind vorig jaar terug uit China. De situatie in Chinese detentieoordelen is volgens hem nog steeds schrikbarend slecht: heropvoeding en ‘adminis-

eigen rechtssysteem. Maar vanuit de cellen slingeren gedetineerden jou en je gasten de ene verwensing na de andere om de oren. En dan word je op je nummer gezet door de Chinese delegatieleider: ‘Nou, die kunnen ook wel een beetje heropvoeding gebruiken!’

Het overkwam Piet de Klerk, sinds 2003 speciaal mensenrechtengezant van minister Bot van Buitenlandse Zaken. Hij kijkt be-

huizen werden gezet vanwege uitbreiding van een krachtcentrale. Dit ernstige incident vond plaats tijdens het bezoek van Piet de Klerk aan Beijing begin december, vlak nadat hij met zijn Chinese collega, ambassadeur mensenrechten Shen Yongxiang (een nieuwe functie), de herendialoog had opgepakt over de mensenrechtensituatie in China. ‘Ik wist er nog niet van’, zegt hij verontschuldigend. En: ‘Het is daarom niet ter sprake gekomen tijdens mijn bezoek.’

De twee voorvallen stemmen tot uiteenlopende gevoelens, van gepaste nederigheid én woede. Maar die laatste emotie kan een diplomaat zich niet veroorloven. Die blijft onder alle omstandigheden in de plooi, ook als Chinese gesprekspartners de draak steken met de grote hoeveelheid mensenrechtendelegaties uit de Europese Unie die bij hen de deur plat lopen. ‘Dan moet je steeds weer uitleggen dat het deel uitmaakt van

het brede scala van samenwerking in onze hechte relatie’, vergoelijkt De Klerk. Geen gemakkelijke baan dus. Vooral niet nu de regering-Balkenende, net als overige Europese lidstaten, in een lange rij moet aansluiten voor economische contracten met de opkomende grootmacht.

Bent u daarom veel minder zichtbaar dan uw voorganger Renee Jones-Bos, de allereerste diplomaat die deze functie vervulde? Met een grijns: ‘Ik onzichtbaar? Na dit interview niet meer!’

Dat De Klerk zich nauwelijks zou hebben gemengd in het debat over inperking van burgerrechten als gevolg van de bestrijding van terrorisme, ontkent hij stellig. Hij blaast wel degelijk een partijtje mee, zegt hij. Als bewijs voert hij aan dat onlangs, op 19 januari, Europese ambassadeurs mensenrechten in Brussel bijeenkwamen. En dat was voor het eerst. Hoogtepunt voor De Klerk tot dusver was het Nederlandse EU-

voorzitterschap. Toen mocht hij op stap naar China met de zogeheten trojka, afgevaardigden dus van de voorzitter, de Europese Commissie en van de volgende bekleder van het EU-leiderschap. Bij die gelegenheid heeft hij uitvoerig de onderdrukking van Tibetanen en Oeigoeren kunnen aanroeren. Beide opstandige minderheden vallen in China nu onder het kopje ‘terreurbestrijding’. Vandaar dat hij tijdens zijn bezoek in december ook met het hoofd van de kersverse afdeling ‘Externe Veiligheidsdreigingen’ van het Chinese departement van

Buitenlandse Zaken aan tafel zat. Op zich curieus, aangezien de Volksrepubliek zowel Tibet als de Oeigoerprovincie Xinjiang tot eigen grondgebied rekent. Net als Taiwan, nog zo’n twistpunt.

Ambassadeur Shen Yongxiang was voor u het zoveelste nieuwe gezicht. Zelden praat u meermaalen met dezelfde ambtenaren. Zo kan van een serieuze dialoog toch geen sprake zijn?

‘Ik heb bijna niemand ontmoet die ik eerder had gezien. Men slijt kennelijk relatief snel in Chinese diplomatieke kring.’

De Klerk bezocht ook een opleidingsinstituut voor reclassering in Beijing en een modelgevangenis. ‘Ik heb er met het hogere kader gesproken over reclassering onder leiding van een partijbons die, net toen het interessant werd, op de rem trapte. Er was met vragenlijsten onderzoek gedaan naar schendingen in 26 gevangenissen.

Moelijk is te achterhalen in hoeverre de antwoorden sociaal wenselijk waren. In de modelgevangenis – waarschijnlijk niet representatief voor de rest – waren nieuwe inzichten toegepast, zoals een ideeënbus waar iedereen sug-

gesties in kon doen over hoe de situatie te verbeteren.’

Hoewel De Klerks bezoek werd bekort en ambassadeur Shen erna snel afreisde naar een bijeenkomst in Londen (over het in 1998 door China ondertekende maar nog niet geratificeerde verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten), kon hij wel ‘als eerste buitenlandse diplomaat’ getuige zijn van ‘een diplomatiek stormpje’ over de bevindingen van Manfred Nowak. Met als lijdend voorwerp ambassadeur Shen, die twee weken met hem had opgetrokken. Nowak had

MERLIN DOOMERNIK

na een inspectiereis door Tibet en Xinjiang geconcludeerd dat in China nog steeds op grote schaal wordt gemarteld. Tot deze generalisatie zou hij in Chinese ogen geenszins hebben kunnen uitkomen op basis van ter plekke vergaarde informatie. Dus beschuldigden ze Nowak van vooringenomenheid. De Klerk: 'Het bezoek had een zekere diepgang. Maar toch, als woorden als "wijdverbreid" in de conclusie voorkomen... Uiteindelijk bepaalt de rapporteur natuurlijk zelf hoe ver hij kan generaliseren op basis van wat hij zelf gezien heeft.' Verder noemt De Klerk het rapport 'evenwichtig en uitgebalanceerd', zeker vergeleken met de conclusies van de VN-rapporteur onderwijs, die op de vraag of er

'Karakteristiek voor de Chinese aanpak is kleine stapjes voorwaarts en dan kalibreren'

nog wat deugde aan het Chinese onderwijsstelsel doodleuk antwoordde: 'Nee, niets.' 'Je kunt je voorstellen dat in een land als China, waar men weet dat er veel mis is, het intern niet makkelijk is om VN-rapporteurs toe te laten. Ik vind het positief dat het bezoek doorgang heeft kunnen vinden. En nog wel met een man als Nowak, die *unverfroren* zijn conclusies trekt. Het is de prijs die het ontvangende land betaalt voor de dialoog.'

Nederland moet er ook aan geloven, binnenkort komt de VN-rapporteur inzake geweld tegen vrouwen bij ons over de vloer. De Klerk zelf constateert 'een zekere opgaande lijn in de dialoog, al golft die een beetje op en neer. Voorafgaand aan het Nederlandse voorzitterschap in 2004 was enige dialoogmoetheid opgetreden, maar het afgelopen half jaar onder Britse leiding zijn de lange tanden waarmee men wederzijds de gesprekken aangaat wat verdwenen. Er is nu een interessante discussie gaande'.

Hoe hard het er in gesprekken met China aan toe kan gaan verbeeldt een ets in zijn werkkamer van een middeleeuws duel, de opponenten rug aan rug, de pistolen geheven. Dialoog gaat veelal om punten sco-

ren. Maar bij het benoemen van schendingen spelen Chinezen tegenwoordig het balletje terug. De Klerk: 'Dan komen wat vage geïmproviseerde toespelingen op discriminatie van Chinezen in Europa aan de orde, maar ook het verbod op hoofddoekjes in Frankrijk en racisme tegen moslims. De moord op Van Gogh is genoemd. Maar in het algemeen moet China er voorzichtig mee zijn. Het kan zich tegen hen keren. Wij gaan kritiek niet uit de weg en verwelkomen een zekere

mate van symmetrie in de dialoog. Maar vrijheid van godsdienst binnen de EU is nog altijd van een heel andere orde dan die in China, waar niet-geregistreerde godsdiensten verboden zijn. Op het moment dat zij zeggen: "Bij jullie is niet alles koek en ei", komen wij graag met vergelijkingen.'

Maar Europa geeft met opheffing van het wapenembargo de enige hefboom uit handen om de Chinezen tot echte verandering aan te zetten

'Ho, pas op, het staat er nog', zegt De Klerk. Want Nederland en Scandinavië blijven zich verzetten tegen opheffing. Verder wil hij er niet over praten. Het gevaar van politieke statements ligt op de loer. Hij voert als ambtenaar strikt het beleid uit van zijn baas, minister Bot, die zich beroept op een Kamermeerderheid die voorlopig niet van opheffing wil weten.

Naar aanleiding van het bloedbad in Dongzhou, waarvan hij niet op de hoogte was, zegt De Klerk: 'Er is heel veel sociale onrust in China. Welgeteld 74.000 conflicten zijn er geweest in 2004. Meestal loopt het goed af. Het gaat vaak om arbeidsmigratie, eigendoms- en arbeidsrecht. Voor zover ik er in slaag überhaupt een punt te maken, heb ik gewezen op Beijings eigen belang om behalve de staatsvakbond ACFTU vrijere vakbonden toe te staan. Karakteristiek voor de Chinese aanpak is kleine stapjes voorwaarts en dan kalibreren. Men

onderzoekt het vele en behoudt het goede. Dat wil zeggen wat past in "een harmonieuze samenleving", zoals de Chinezen dat noemen. Ik heb voor Amnesty nog een lans gebroken inzake nieuwe ngo-wetgeving. Beijing heeft uitgebreid geïntformeerd naar hoe de VS en de EU omgaan met maatschappelijke organisaties.'

Zou u niet veel liever als een Nederlandse Chris Patten, voormalig gouverneur van Hongkong, China met een houwdegen willen aanpakken? Ferme kritiek, zeggen waarop het staat levert veelal respect op, ondanks oosterse preoccupatie met gezichtsverlies

De Klerk grinnikend: 'Ja daar kan ik me wel wat bij voorstellen. Je hebt een stok achter de deur nodig. Maar uiteindelijk moet China zelf willen veranderen. Het verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten is een uitstekend instrument om eraan bij te dragen. Ik denk dat binnen een paar jaar het systeem verandert. Uiteindelijk wil China deel uitmaken van de nette spelers in het diplomatieke veld. En daar horen bepaalde verantwoordelijkheden bij.'

Willem Offenberg

Mensenrechtenraad: 'lakmoesproef' voor geloofwaardigheid VN

De aanstelling van een Hoge Commissaris voor de Mensenrechten vergde dertig jaar onderhandelen in de Verenigde Naties. Dus wie dacht dat een nieuwe Mensenrechtenraad, vervanger van de huidige gewraakte VN-Mensenrechtencommissie, al in maart en april van dit jaar in Genève van start kan, heeft het mis. Eind vorig jaar zou een besluit vallen maar half januari, bij hervatting van vastgelopen overleg in New York, was nog onduidelijk hoe de nieuwe raad vorm moet krijgen; qua samenstelling, bevoegdheden en verkiezing van leden. VN-chef Kofi Annan noemt het 'de lakmoesproef' voor de geloofwaardigheid van de volkerenorganisatie. Behalve een blok van arme landen, aan-

W.O.

ILLUSTRATIE: PAUL VAN DER STEEN

we mogen ook nooit wat

We mogen ook nooit wat van Den Haag. Nu (waarschijnlijk) weer niet naar de War against Terror in Afghanistan. Dat is laf, maar ook oliedom. We missen mooie kansen. Bijvoorbeeld die op gulle beloningen. Op de website van de FBI, tussen gewone massamoordenaars, kinderpornografen en cocaïnefabrikanten, kwijlt Bin Laden ons nog steeds toe als één van 's werelds tien 'Most Wanted, Dead Or Alive'. Eerlijke vindere wacht een FBI-premie van 25 miljoen dollar, de internationale vereniging van verkeersvliegers doet daar nog 'ns twee miljoen dollar bij. Pamfletten over de geboden miljoenen zijn door de internationale strijdkrachten in Afghanistan over de bevolking uitgestrooid als sneeuwvlokjes in december en miljoenen luciferdoosjes met het gezochte hoofd erop zijn uitgedeeld, maar nog steeds noemen Afghanen hun eerstgeboren zonen bewonderend 'Osama'. Uit die lokale hoek zou ons in de premiejacht dus geen concurrentie wachten. De beloning ligt binnen handbereik van elke buitenlander die een kans wil wagen.

Door niet mee te doen missen we ook de kans op een aandeel in de lucratieve Osama-hebbedingetjesindustrie. Zakenlieden in Duitsland en Amerika, die zich in Afghanistan wél volop roeren, verdienen dikbelegde boterhammen aan de verkoop van 'Osamagatchi' (je eigen virtuele Osama om te verminken en martelen), videogames waarin je Osama kunt achtervolgen met een basebal knuppel, een bom, of flessen alcoholische versnaperingen, Osama-bowlingspelletjes ('kegel het hele netwerk omver en verdien 25 punten!'), aankleedpoppen waarmee je Osama transformeert tot muppet, Bin Boksballen, opblaasbare Terror Tubbies, 'T-Rex eats Osama' stripboeken, Osama-toiletpapier, Pin Laden Voodoo Dolls, kussens met zijn gezicht erop zodat je op hem kunt... Enfin, het soort tierelantijntjes dat pas goed verkoopt als je er als natie een gevoel bij hebt. Oranje feestmutsen raak je ook aan de straatstenen niet kwijt als Nederland de WK-halve finale niet haalt.

Maar bovenal gaan we de kans missen op meer ervaring met internationale wederopbouwoperaties. Nationbuilding is dé militaire groei-industrie sinds het einde van de Koude Oorlog. Als we de VS en de VN ergens militair in de weer zien, dan is dat negen van de tien keer niet om te plagen, maar om uit de smeulende resten van verschrikkelijke post-oorlogsgebieden democratieën te scheppen. Tijdens de Koude Oorlog begon de VS gemiddeld eens in de tien jaar een militaire interventie en de VN eens in de vier jaar. Tegenwoordig rukt Amerika om het jaar uit en de VN iedere zes maanden. En wij Nederlanders doen nooit mee! Nou ja, bijna nooit. Omdat de politiek vindt dat nationbuilding in 'onrustige

Zakenlieden in Duitsland en Amerika verdienen dikbelegde boterhammen aan de verkoop van 'Osamagatchi'

gebieden' zoals Afghanistan voor Nederlandse soldaten te gevaarlijk is. Anderen moeten het maar doen, vindt Den Haag. Mindere anderen, die best mogen sneuvelen? Of juist betere? Den Haag zegt het er niet bij. 'Het Nederlandse leger is zo vermaatschappelijk dat het voor dit soort taken niet meer geschikt is. Onze soldaten hanteren kantoor tijden en zijn gewend dat er op de juiste tijden koffie wordt geserveerd', zei Maarten Brands, hoogleraar contemporaine geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Volgens mij is het Nederlandse leger niet zo. Het is door bange Haagse tuttebellen zo gemaakt.

Linda Polman